

بایسته‌های ساختاری توسعه در نواحی روستایی ایران

دکتر حسن افراخته
اسناد از سنگاه خوارزمی

سرشناسه

: افراخته، حسن، ۱۳۴۳ -

عنوان و نام پدیدآور : بایسته‌های ساختاری توسعه در نواحی روستایی ایران / حسن افراخته.

مشخصات نشر

: تهران: قومس، ۱۳۹۹.

مشخصات ظاهری

: ۲۰۰ ص؛ ۵/۱۴ × ۵/۱۲ س.م.

شابک

: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۴۰-۷

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا.

موضوع

: عمران روستایی - ایران

موضوع

: Rural development - Iran

موضوع

: عمران روستایی - ایران - تاریخ

موضوع

: Rural development - Iran - History

رده‌بندی کنگره

: HN ۶۷۰/۲

رده‌بندی دیویی

: ۳۰۷/۱۴۱۲۰۹۵۵

شماره کتاب‌شناسی ملی

: ۷۳۶۵۹۷۶

نام کتاب: بایسته‌های ساختاری توسعه در نواحی روستایی ایران

نویسنده: دکتر حسن افراخته

طراح جلد: محدثه موسوی

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۸۸۱۱-۴۰-۷

چاپ و صحافی: سعید دانش

قیمت: ۳۰۰۰۰۰ ریال

نشانی ناشر: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پایین تر از لبافی‌نژاد، کوچه بهار، شماره ۱۱

تلفن و نمابر: ۶۶۴۷۰۱۶۲ - ۶۶۴۷۰۱۵۳ - ۶۶۴۹۱۰۰۰ صندوق پستی: ۱۳۹۱ - ۱۳۱۴۱

www.ghoomes.com

کلیه حقوق چاپ و نشر (افست و الکترونیکی)، تکثیر، نسخه‌برداری و ترجمه

برای نشر قومس محفوظ است.

(استفاده از مطالب کتاب فقط با ذکر مأخذ آزاد است)

فهرست مطالب

۹	مقدمه
۱۷	فصل اول: بنیان نظری
۱۷	۱.۱. جامعه به مثابه ساختار و سیستم
۱۹	۲.۱. ساختار طبقاتی در نظم اجتماعی
۲۰	۳.۱. وابستگی بدوی سرمایه؛ تکانه تحولات ساختاری
۲۱	۴.۱. نئوسوسیالیسم، مداخلتی در فضای هموم سرمایه‌داری
۲۳	۵.۱. کارکرد و اهداف نئوسوسیالی
۲۴	۶.۱. تجویز اجماع سبکی: مداوای اقتصاد کشورهای فقیر
۲۶	۷.۱. اجماع پساواشنش
۲۷	۸.۱. رویکرد اقتصاد نهادگر، در توسعه فضای جغرافیایی
۲۹	۹.۱. دیدگاه رابطه‌ای
۳۷	۱۰.۱. فرهنگ و توسعه
۴۰	۱۱.۱. شرایط لازم برای توفیق توسعه از سبک‌های
۴۲	نتیجه‌گیری
۴۴	فصل دوم: سازه‌های ذهنی حاکم بر برنامه‌های توسعه روستایی ایران
۴۴	۱.۲. برنامه‌های عمران روستایی قبل از انقلاب
۴۷	۲.۲. برنامه‌های عمران روستایی بعد از انقلاب
۵۱	نتیجه‌گیری
۵۵	فصل سوم: تحول آبادی‌های روستایی کشور برحسب جمعیت
۵۵	۱.۳. تحول طبقات جمعیتی روستاهای کشور
۵۶	۲.۳. عوامل خالی از سکنه شدن روستاها و کاهش روستاهای کمتر از ۲۰ خانوار
۵۶	۱.۲.۳. جایگاه روستاهای زیر بیست خانوار در نظام برنامه‌ریزی و خدماتی کشور
۵۷	۲.۲.۳. خواست نظام تصمیم‌گیری در تبدیل روستا به شهر و ...
۵۹	۳.۲.۳. سازه‌های ذهنی متولیان توسعه در ارتقای موقعیت سیاسی روستاها
۶۱	۴.۲.۳. جنبه‌های درآمدزایی گسترش روستاها
۶۲	نتیجه‌گیری

۶۴	فصل چهارم: تحولات قدر مطلق و نسبی جمعیت روستایی و ترکیب سنی و شغلی آن
۶۴	۱.۴. تغییرات قدر مطلق و نسبت جمعیت روستایی
۶۵	۲.۴. ترکیب سنی جمعیت روستایی
۶۶	۳.۴. اشتغال جمعیت روستایی
۶۸	۴.۴. ترکیب شغلی جمعیت روستایی
۷۴	نتیجه‌گیری
۷۵	فصل پنجم: طرح‌های توسعه روستایی و گسترش مناسبات سرمایه‌داری
۷۵	۱.۵. طرح‌های هادی روستایی
۷۷	۲.۵. طرح ساماندهی مناطق روستایی
۷۸	۳.۵. طرح جمع‌آوری روستاهای پراکنده
۷۹	۴.۵. طرح بهسازی روستا
۸۱	۵.۵. طرح ساماندهی و حفاظت روستاهای واجد ارزش
۸۱	۶.۵. طرح توسعه و عمران روستایی
۸۲	۷.۵. طرح توسعه پایدار منظومه‌های روستایی
۸۴	۸.۵. برنامه توسعه اقتصادی و اشتغالزایی نواحی روستایی
۸۷	نتیجه‌گیری
۸۹	فصل ششم: تحول نظام زمین‌داری و کاربری اراضی
۸۹	۱.۶. تحول نظام زمین‌داری بعد از انقلاب اسلامی
۹۴	۲.۶. تغییر کاربری اراضی، عوامل و عواقب آن
۹۴	الف، سیاست دولتی
۹۶	ب، رشد جمعیت
۹۶	ج، کارکرد شهر
۹۷	د، گسترش خانه‌های دوم
۹۷	ه، تکنولوژی حمل و نقل
۹۸	و، بازدهی و مزیت نسبی زمین
۹۸	ز، حاکمیت سرمایه
۱۰۱	۳.۶. بهره‌برداری‌های کشاورزی برحسب بازمین و بی‌زمین
۱۰۱	۴.۶. واحدهای بهره‌برداری برحسب سواد بهره‌برداران
۱۰۲	۵.۶. بهره‌برداری‌ها برحسب میزان زمین
۱۰۵	نتیجه‌گیری

۱۰۶	فصل هفتم: نظام‌های بهره‌برداری از زمین
۱۰۶	۱.۱.۷. واحدهای بهره‌برداری دهقانی
۱۰۷	۲.۷. شرکت‌های تعاونی کشاورزی روستایی
۱۰۸	۳.۷. شرکت‌های سهامی زراعی
۱۱۰	۴.۷. تعاونی‌های تولیدی مشاع
۱۱۱	۵.۷. واحدهای بهره‌برداری کشت و صنعت
۱۱۲	۱.۵.۷. سازمان اقتصادی آستان قدس
۱۱۴	۲.۵.۷. یاد جانبازان انقلاب اسلامی
۱۱۵	۳.۵.۷. یک کشاورزی
۱۱۵	نتیجه‌گیری
۱۱۷	فصل هشتم: تحول زندگی عشایری و دامداری روستایی
۱۱۷	۱.۸. مراحل مختلف تغییرات در زندگی عشایر ایران
۱۱۷	۱.۱.۸. مرحله اول اسکان (۱۳۰۱-۱۳۲۰)
۱۱۷	۲.۱.۸. مرحله دوم اسکان (۱۳۲۰-۱۳۳۷)
۱۱۸	۳.۱.۸. مرحله سوم اسکان (۱۳۴۱-۱۳۷۰)
۱۱۸	۴.۱.۸. مرحله چهارم اسکان (بعد از انقلاب)
۱۲۵	۲.۸. دامداری روستایی
۱۲۶	الف، تغییر سطح مراتع کشور
۱۲۶	ب، اجرای طرح‌های هادی روستایی
۱۲۷	ج، بی‌ثباتی محیط طبیعی و اقتصادی
۱۲۸	د، رقابت شرکت‌های بزرگ دامپروری
۱۲۹	نتیجه‌گیری
۱۳۰	فصل نهم: بهره‌برداری از منابع طبیعی
۱۳۰	۱.۹. جنگل‌ها
۱۳۰	۱.۱.۹. تغییرات مساحت جنگل‌های ایران
۱۳۱	۲.۱.۹. عوامل مؤثر در تغییر مساحت جنگل‌های ایران
۱۳۱	۱.۲.۱.۹. توسعه حریم شهرها و روستاها
۱۳۳	۲.۲.۱.۹. خصوصی‌سازی منابع جنگلی
۱۳۷	۳.۲.۱.۹. راه‌سازی
۱۳۹	۲.۹. منابع آب

۱۳۹	۱.۲.۹ بهره‌برداری از منابع آب
۱۴۵	۳.۹ منابع معدنی
۱۴۹	۴.۹ وقف و سازمان‌های مردم‌نهاد
۱۵۴	نتیجه‌گیری
۱۵۶	فصل دهم: روستاهای نواحی مرزی و مبادلات فرامرزی
۱۵۶	۱.۱۰ موقعیت روستاهای مرزی
۱۵۷	۲.۱۰ بازارهای مرزی
۱۵۸	۳.۱۰ مناطق آزاد ویژه
۱۵۹	۱.۱۰ نقش بازارهای مرزی در توسعه روستاهای مرزی
۱۶۱	۵.۱۰ عوامل مؤثر بر عدم توفیق مبادلات مرزی در توسعه نواحی روستایی
۱۶۲	نتیجه‌گیری
۱۶۳	فصل یازدهم: شهرک‌های صنعتی روستایی
۱۶۳	۱.۱۱ قانون تشکیل شهرک‌های صنعتی
۱۶۴	۲.۱۱ نمونه‌هایی از شهرک‌های صنعتی
۱۶۴	۱.۲.۱۱ شهرک صنعتی بهشر
۱۶۴	۲.۲.۱۱ شهرک صنعتی بیارجمند در استان بهمنان
۱۶۵	۳.۲.۱۱ شهرک صنعتی میامی از توابع شهرستان ایستادستان سمنان
۱۶۷	۴.۲.۱۱ شهرک صنعتی گرمی
۱۶۷	۵.۲.۱۱ ناحیه صنعتی کوهپایه
۱۶۸	۶.۲.۱۱ شهرک صنعتی گرگان
۱۶۸	۷.۲.۱۱ شهرک صنعتی گلگون سعیدآباد
۱۶۹	نتیجه‌گیری
۱۷۰	فصل دوازدهم: واپسین کلام
۱۸۲	منابع
۱۹۲	واژه‌نامه
۱۹۵	نمایه

فهرست جداول

جدول ۱-۳:	طبقه‌بندی آبادی‌های کشور در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۹۵	۵۵
جدول ۲-۳:	طبقه‌بندی جمعیت آبادی‌های کشور در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۹۵	۵۶
جدول ۳-۳:	روند تغییر معیارهای تبدیل نقاط روستایی به شهر	۵۷
جدول ۱-۴:	جمعیت روستایی کشور برحسب تعداد و درصد جمعیت روستایی در طول ۶۰ سال اخیر	۶۴
جدول ۲-۴:	روند ترکیب گروه‌های سنی جمعیت روستایی کشور برحسب درصد در سال‌های مختلف	۶۵
جدول ۲-۴:	ماندگین سنی جمعیت روستایی در سال‌های مختلف	۶۵
جدول ۴-۴:	جمعیت فعال ۱۰ ساله و بیشتر روستایی در سال‌های مختلف	۶۶
جدول ۶-۴:	میزان اشتغال ناقص و بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر روستایی به درصد در سال ۱۳۹۵	۶۷
جدول ۶-۴:	نرخ پیدار جوانان ۱۵-۲۴ ساله روستایی کشور در سال‌های مختلف	۶۷
جدول ۷-۴:	گروه‌های ماده شغلی اصلی روستایی را در پاییز ۱۳۹۵	۶۹
جدول ۸-۴:	نوع مشاغل جدید و نواحی روستایی در سال ۱۳۹۵	۶۹
جدول ۹-۴:	جمعیت شاغل ۱۰ سال و ۱۷ روستایی برحسب وضعیت شغلی در سال‌های ۱۳۵۵ و ۱۳۹۵	۷۰
جدول ۱۰-۴:	گروه‌های عمده فعالیت‌های اقتصادی در سطح کشوری و ...	۷۱
جدول ۱-۶:	بهره‌برداری‌های کشاورزی برحسب زمین و بی‌زمین در ...	۱۰۱
جدول ۲-۶:	واحدهای بهره‌برداری برحسب سواد بهره‌برداران	۱۰۲
جدول ۳-۶:	تعداد و مساحت بهره‌برداری‌ها برحسب وسعت اراضی کشاورزی به هکتار در سال ۱۳۹۳	۱۰۳
جدول ۴-۶:	تعداد و مساحت بهره‌برداری‌های با زمین برحسب وسعت اراضی کشاورزی به هکتار	۱۰۴
جدول ۱-۷:	شرکت‌های تعاونی زراعی تا پایان سال ۱۳۹۳	۱۰۷
جدول ۱-۸:	تغییرات مراتع کشور در سال‌های مختلف برحسب میلیون هکتار	۱۲۶
جدول ۱-۹:	مساحت جنگل‌های کشور برحسب هکتار در ...	۱۳۰
جدول ۲-۹:	مساحت کاربری اراضی شهرستان تالش در فاصله سال‌های ۱۳۸۲-۱۳۹۶ به هکتار	۱۳۲
جدول ۳-۹:	چاه‌های عمیق، نیمه عمیق، قنات، چشمه و میزان تخلیه سالیانه آب در سال‌های مختلف	۱۴۲

مقدمه

قلمرو روستایی سرزمین کهنسال ایران در طول تاریخ پر فراز و نشیب خود، تحت سلطه پادشاهان، حکام و عمال رنگارنگ آنان بوده است که به روش‌های مختلف دسترنج روستاییان را به یغما برده‌اند. تاریخ ایران مملو از نافرمانی‌ها، مبارزات و سرکشی روستاییان نسبت به اجحاف زورگویان است.

قدیمی‌ترین جنبش با ارزش جهانی در ایران رخ داد، جنبش مزدکیان بود که یک نسل اشرافی را از میان برداشت و روابط میان درباریان و رعایا را به کلی برهم زد و روستاییان را صاحب‌النسب و سر ساخت ولی سرانجام شکست خورد و نسل جدیدی از اشرافیت بر اوضاع مسلط شد (مومنی، بی‌تاریخ).

در قرون وسطی، حکومت مغولان با هدایت متفکران ایرانی در زمینه کشاورزی دست به اصلاحات عمده‌ای زدند. در زمان غازان‌خان، به همت وزیر او، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی، نوعی اصلاح ارضی انجام شد؛ مالیات‌ها کاهش یافت و حیات روستایی تا اندازه‌ای رونق گرفت (طروشفسکی، ۱۳۵۷: ۳) اما آثار این اصلاحات در طول زمان از بین رفت و سرانجام، اندکی پیش از جنبش مشروطیت، دولت اصلاح‌طلب امیرکبیر، اجرای اصلاحاتی را در زمین روابط اجتماعی در روستا آغاز کرد ولی قبل از آن که بتواند به تحولی بیانجامد، از میان رفت.

در آستانه انقلاب مشروطیت، برای اولین بار الغاء مالکیت و تسیم زمین بین دهقانان مطرح شد. این جنبش به دلیل مقاومت سیستم فئودالی قرون وسطایی نتوانست به اعماق جامعه دهقانی راه یابد.

استقرار حکومت اقتدارگرای رضاشاه، همه جنبه‌های دموکراتیک جنبش مردم ایران را سرکوب کرد، این حکومت، گرچه در برابر سلطه ملوک‌الطوایفی خوانین و عشایر قرار داشت ولی عملاً و قانوناً مالکیت بزرگ اراضی را تسجیل کرد و در برابر

تمایلات دهقانان به دفاع از بزرگ مالکان جدید برخاست. گروه بزرگ مالکانی که در اثر اقدامات رضاشاه به قدرت یا مالکیت رسیده بودند و خود رضا شاه به شکلی بی نظیر از دهقانان بهره‌کشی می‌کردند که به تضاد بیشتر بین دهقانان و محافل قدرت منجر شد. با تضعیف حکومت رضاشاه در اثر مداخله نظامی متفقین، دهقانان علیه محافل قدرت وارد مرحله جدیدی شدند. در اثر این مبارزه، شاه و عده‌ای از بزرگ مالکان، فروش تدریجی املاک زیر سلطه خود را به دهقانان آغاز کردند ولی تضاد میان جامعه روستایی همچنان حل نشده، تداوم یافت.

در سال ۱۳۳۱، دکتر محمد مصدق لایحه ازدیاد سهم کشاورزان و سازمان عمران کشور را به تصویب مجلس رسانید و در سال ۱۳۳۴ قانون سازمان عمرانی کشور و ازدیاد سهم کشاورزان به تصویب رسید (افراخته، ۱۳۹۳: ۸). این اقدامات با کودتای ۱۳۳۵ سرنگونی دولت محمد مصدق به فراموشی سپرده شد. لمتون (۱۳۶۲: ۳۴) معتقد است که ساختار اجتماعی کشور با وجود هفتاد درصد جمعیت کشور در حدود ۴۵ هزار روستا، به گونه‌ای است که عملاً روستاییان فاقد هرگونه قدرت تصمیم‌گیری بودند. مالکان، نظام آموزش و پرورش روستاها و نظام فکری مردم را در کنترل خود داشتند.

در سال ۱۳۳۷، در روستای «آرپادره» از توابع فرمانداری قزوین، شخصی به نام هدایت‌الله امینی، مالکیت این روستا و روستاهای مجاور را به عهده داشت؛ فرماندار قزوین، آقای بختیار، برادر تیمور بختیار، رئیس سازمان اطلاعات و امنیت کشور بود؛ فرماندار به آقای هدایت‌الله امینی نامه‌ای می‌نویسد که در آن آمده است: «برادر عزیزم قول می‌دهم که برای روستاهای شما معلمی بفرستم که به سنت‌های اخلاقی و فرهنگی جامعه وفادار باشد و موجب ترویج تفکرات چپ روانه در بین رعایا نشود». در مقابل، مالک هم متعهد می‌شود که علاوه بر حقوقی که آموزگار از محل آموزش و پرورش دریافت می‌کند، سالیانه سه خروار گندم و جو و نیز هزینه خورد و خوراک معلم روستا را بپردازد. طبق اطلاع همان آموزگار، روستاییان ضمن کار شبانه‌روزی، از کمترین امکانات ارتباطی (راه)، بهداشتی و رفاهی محروم بودند و آثار تاول و ترک ناشی از کار در مزارع، در دست و پای آن‌ها به نحو مشمئزکننده‌ای آشکار بود (افراخته، ۱۳۹۳: ۲۱۱). اولین برنامه توسعه روستایی با ابعاد قابل توجه، در سال ۱۳۴۰، تحت عنوان «قانون اصلاحات ارضی» تنظیم و به مرحله اجرا گذاشته شد. درباره عوامل، اثرات و

پیامدهای این برنامه، کتاب‌ها و مقالات فراوانی به رشته تحریر درآمده است. ودیعی (۱۳۵۵) در بخش هشتم کتابی تحت عنوان «روستانشینی در ایران»، به این نتیجه رسیده که بدون تردید، تحول به سمت واحدهای زراعی بزرگ و استفاده از تکنیک پیشرفته، قالب واحدهای جغرافیایی دهات را خواهد شکست و واحدهای بزرگ زراعی تعمیم خواهد یافت. زیرا اقتصاد روستایی به صورت کنونی جز در مقیاس ده مفید نیست. ایشان تذکر می‌دهد که مصرف روستاییان پیش از بالا بردن قدرت تولیدی آن‌ها، فقط تحول و ترقی اقتصادی و اجتماعی کاذب و مخربی را بنیان می‌نهد که نشان‌دهنده از بحران و عدم تعادل اقتصادی است. ایشان می‌نویسد: اکنون، بزرگ زمین‌دار به دو صورت است: اول واحدهای تازه تأسیسی که در قلمرو روستاها قرار ندارند و با حفر پناه‌های حقیق در زمین‌های بایر و نیمه بایر و یا در آب‌خور سدهای بزرگ ایجاد شده‌اند و دوم اراضی که توسط شرکت‌های بزرگ کشاورزی و کشت و صنعت‌ها به مرور در روستایین خریداری شده‌اند. ودیعی اضافه می‌کند که اگر زمین روستاییان به قیمت مطلوب از آن‌ها خریداری شود و روستاییان در شرکت‌ها به کار گرفته شوند، آن‌ها قادر خواهند بود که درآمد و سطح زندگی خود را بالا ببرند.

این نتیجه‌گیری و ارائه راهکار بسان می‌دهد که منظور، تأیید گسترش سرمایه‌داری ارضی در روستاها با استفاده از شرکت‌های بزرگ سرمایه‌داری ارضی بوده است که در آن روستاییان به نیروی کار مزدبگیر شرکت‌ها تبدیل شوند، در صورتی که اسماعیل عجمی (۱۳۵۲) با همان دیدگاه سرمایه‌داری، نتیجه گرفته که اصلاحات ارضی و گسترش شرکت‌های بزرگ سرمایه‌داری ارضی در نظام اقتصادی، موفقیتی نداشته و تنها توفیق آن‌ها، گسترش نفوذ سیاسی دولت در روستاها بوده است. کاتوزیان^۱ (۱۳۷۲) و ابراهامیان^۲ (۱۳۷۷)، اصلاحات ارضی را به زیان روستاهای فقیر دهقانی ارزیابی کرده‌اند. از کیا، (۷۶: ۱۳۶۵) اظهار می‌دارد که اصلاحات ارضی به نفع گروه‌های مرفه دهقانی و بزرگ مالکان بوده است که اراضی مرغوب خود را از تقسیم استثناء کرده‌اند. این تحولات به زیان اقشار فقیر روستایی تمام شده است؛ مشارکت واقعی آنان تأمین نشده، نابرابری‌های اقتصادی در بین دهقانان افزایش یافته؛ بدهی دهقانان نسبت به قبل از اصلاحات تا سه برابر افزایش یافته است و آن‌ها

مجبور شده‌اند که به نیروی کار مازاد روستایی تبدیل شوند.

هوشنگ ساعدلو (۱۳۵۷)، طرز تلقی مسئولان اصلاحات ارضی را مورد نقد قرار داده و می‌نویسد «طرز تلقی مسئولان و مجریان برنامه شرکت سهامی زراعی این بود که مالک و رعیت دو شریک هستند که یکی زمین و آب را در اختیار گذاشته و دیگری نیروی کار و گاو را تأمین می‌کند»، در نتیجه‌ی چنین تفکری، زارعان معتقدند که دوره قبل از اصلاحات، یعنی دوره «سه‌م‌بری» باز تولید شده است با این تفاوت که آنان قبلاً رعیت ارباب بوده‌اند و اکنون، به رعیت مدیر عامل به عنوان ارباب، تبدیل شده‌اند. حسرری (۱۳۵۸)، بر این عقیده است که بعد از انجام مراحل مختلف اصلاحات ارضی، خرده بزازی روستا به مراتب شدیدتر از مالکان سابق، از زارعان بهره‌کشی می‌کنند. سرمایه‌های داخلی و خارجی، اراضی وسیعی را در آب‌خور سدها به تصرف در آورده‌اند و عا به کارگران کشاورزی در روستا تبدیل شده‌اند؛ عشایر و چادرنشینان از ترس دادن مراتع خود در اثر قانون ملی شدن مراتع، آن را شخم کرده و با زراعت جزئی در آنجا ساکن می‌شوند تا مشمول ملی شدن مراتع نشوند. در نتیجه به زندگی عشایر لطمه فراوانی وارد شده است. چنین تحلیلی از وضعیت دهقانان بعد از اصلاحات ارضی از سوی محققان مختلفی از جمله سوداگر (۱۳۶۹) نیز به تفصیل ارائه شده است. امسائراده (۱۳۶۹)، معتقد است که بعد از اصلاحات ارضی کارگران روستایی، محروم‌تر از قبل و مجبور به ترک روستا شدند؛ نظام سرمایه‌داری در کشور پیرامون سرمایه‌داری، چون ایران، بر روی ساخت «پیشا سرمایه‌داری» شکل گرفت و به همزیستی بین ساخت سنتی و مدرن منجر شد. از این رو می‌توان ادعا کرد که با همه فراز و نشیب‌ها، روستای ایران، تا قبل از انقلاب ایران، همچنان بی‌اختیار بوده‌اند؛ آنان مشارکت واقعی در امور روستاها نداشته‌اند؛ زندگی اغلب روستاییان به رغم بهبودی نسبی معیشت، همچنان در فلاکت می‌گذشت و خرده بورژوازی روستا، همدست با بزرگ زمین‌داران و سرمایه‌داران شهری، سرنوشت روستا و روستایی را رقم می‌زد. مهدی طالب (۱۳۸۵: ۱۸۱-۲۰۲) بر این باور است که ایرانیان از تمدن غربی تنها مظاهر و مصادیق عینی تمدن یا مدرنیزاسیون را گرفته‌اند ولی مبانی نظری خلق این تمدن را نشناخته و یا آن را نفی کرده‌اند. از این رو، اندیشه توسعه به شکل متزلزلی از نظام برنامه‌ریزی گرفتار شده است که به فکر نهادینه کردن توانمندسازی افراد و افزایش قدرت انتخاب او نیست؛